

Mötena i Malmö 10—12 juni 1914.¹

Malmö har innevarande år varit de många kongressernas och de stora utställningarnas stad. För museimän, konst- och kulturhistorici var utom vissa afdelningar å den stora baltiska utställningen och landbruksutställningen särskildt den i Realskolans gymnastiklokal anordnade *utställningen af äldre kyrklig konst från Skåne* af intresse. Kollegerna i Malmö hade därför haft vänligheten att inbjuda såväl medlemmar af Svenska museimannaföreningen som Svenska fornminnesföreningen till sistnämnda utställnings öppnande. Som vanligt rätt talrikt hade särskildt den förstnämnda föreningens medlemmar hörsammat budet till årsstämman. Det visade sig emellertid, att man åtminstone under den rikedom på sevärdheter, som nu erbjöd sig i rikets tredje stad, hade svårt att koncentrera medlemmarna till den sällskapliga sammanhållning, som varit flera af de föregående mötenas styrka.

Onsdagen den 10 juni 1914. I en af salarna i Malmö Musei tafvelgalleri möttes museimannaföreningen onsdagen den 10 juni 1914. Den gamla styrelsen omvaldes för kommande år, likaså revisorerna. För mötet valdes intendenten vid Malmö Museum Hans Emil Larsson till vice ordförande och intendenten vid Helsingborgs Museum Torsten Mårtensson till vice sekreterare. Då föreningens tillgångar syntes tillåta det, beslöts att utarbета och trycka en ny kortfattad öfversikt öfver i Sverige befintliga museer, deras tjänstemän och verksamhetsområde etc. Denna förteckning skulle utsändas till medlemmarna samt åtfölja »Fornvännen».

Främst på föredragningslistan stod en diskussion om *Behofvet af en rikskonserveringsanstalt och dess betydelse för det svenska museiväsendet* med riksantikvariern Bernhard Salin som inledare. Till en början meddelade han, att hans uttalanden endast afsåge kulturhistoriska museer och deras önskemål. I fråga om dessas realiserande låg Sverige för närvarande efter andra länder. I Tyskland finnas sålunda tvenne stora konserveringsanstalter, i Dan-

¹ Jfr. Fataburen 1908, s. 169; 1909, s. 186; 1910 s. 185; 1911, s. 169; 1912, s. 187; 1913, s. 118.

mark en. Detta efterblifvande berodde emellertid ej på bristande intresse eller förståelse för sakens stora betydelse, utan på saknad af lämpliga lokaler. Lokalfrågan skulle man emellertid nu kunna lösa i samband med den tilltänkta nybyggnaden för Statens Historiska Museum och den tilltänkta utvidgade fornminnesvårdande myndigheten. Talaren antydde, att han såsom princip för konserveringsanstaltens verksamhet ville framhålla, att föremålen ej skulle restaureras så att de blefve som nya, utan hufvudsakligen söka bibehållas i statu quo och endast obetydligt påbättras, detta senare möjligen i någon utsträcktare grad, om de skulle användas i praktiskt bruk. För att detta på bästa sätt skulle kunna tillgodoses vore önskligt, att anstalten förlades i samband med centralmuseerna, så att dessas tjänstemän kunde ställa sin erfarenhet till förfogande vid olika slag af arbeten. Kostnaden för anskaffande af behöfliga apparater och utrustning tillåte för närvarande ej, att man tänkte på anordnandet af mer än en anstalt. Till besvarande upptogs därefter frågorna »hvilka skola ha rätt att vid en dylik anstalt få sina samlingar konserverade och på hvilka villkor skall konserveringen utföras»? Man måste då göra sträng åtskillnad på kuriosasamlingar och verkliga museer, där man jämte föremålen noggrant tog vara på alla de med dem sammanhörande uppgifterna. I första rummet borde föremål af det senare slaget komma i åtanke för konservering. Hvad priset för användandet af anstalten beträffade, hoppades inledaren, att det skulle kunna ordnas så, att museerna skulle erhålla sin konservering till själfkostnadspris, lokalhyra och aflöningar möjligen därifrån frånräknade. Den tilltänkta högsta fornminnesvårdande myndigheten skulle afgöra, hvilka föremål borde mottagas vid anstalten. Ansatser till konserveringsanstalter finnas såväl i Stockholm som annorstädes. Sådana borde ej i onödan dupliceras. I enstaka fall skulle man också kunna tänka sig, att man för konservering af något särskildt viktigt föremål utsände en konservator till den plats, där föremålet fanns. Eljest finge man vanligen göra anspråk på, att föremålen försändes till rikskonserveringsanstalten.

Diskussionen blef lång och liflig. Under denna framhöll kammarherre C. Lagerberg, Göteborg, lämpligheten af, att man vid rikskonserveringsanstalten anordnade kurser för konserveringspersonal vid de öfriga museerna. Prof. Ewert Wrangel upptog till diskussion, hur man borde behandla Lunds domkyrkas gamla altarskåp. Intendenten Karlin redogjorde för hvad man vid Kulturhistoriska Museet i Lund sökt uträtta i egenskap af en central konserveringsanstalt för Södra Sverige och önskade flera anstalter i landet.

Riksantikvarien Oscar Montelius betonade nödvändigheten af att dessa anstalter, om man finge flera sådana, borde arbeta efter samma principer. Dr Sune Ambrosiani erinrade om, att i enskild ägo finnes mycket, som vore af största värde som kulturhistoriskt material. Ofta finnes dylika saker i

händerna på personer, som önskade en konservering efter moderna principer. Alla dessa borde få veta, att de hos rikskonserveringsanstalten kunde påräkna råd och upplysningar. Om det uppstått eller uppstode konserveringsanstalter för speciella grenar ute i landet och dessa skötte sig till belåtenhet, vore det själf-fallet att något motsatsförhållande ej borde uppstå mellan den centrala anstalten och dessa. Dessutom yttrade sig antikvarierna Janse och Arne, intendent Sarauw och riksantikvarien Salin för repliker.

Efter lunch i Kungsparken sammanträdde man åter och då i Arbetar-föreningens sal, Stadt Hamburgsgatan 2.

Riksantikvarien O. Montelius redogjorde för *Den första beröringen mellan Europa och Amerika*. Genom framläggande af uppgifter ur den klassiska litteraturen och från yngre tider uppvisade han, att man i Europa långt före isländingarnas resor till norra Amerika (Vinland) och Kolumbus haft någon kunskap om Amerika och indianerna. Särskildt märklig vore en framställning i friskulptur af ett indianhufvud från den romerska järnåldern som bevis för att en eller annan enstaka individ från Amerika kommit öfver till Europa. Någon större betydelse som kulturöfverbringare hade dock ej dessa enstaka fall; därtill vore de väl allt för få.

Intendenten Axel Nilsson inledde därefter en diskussion om *Museernas ställning till hembygdsvårdfrågan*. Han redogjorde för de åtgärder, som Afdelningen för husbyggnadskonst inom Svenska Teknologföreningen vidtagit för frågans framförande. Kommitterades förslag är tryckt som Svenska Teknologföreningens handlingar 64: Förslag till åtgärder för åstadkommande af en enhetlig hembygdsvård. Efter ett yttrande af riksantikvarien Salin afslöts diskussionen.

Kl. 4 e. m. samlades man i Malmö Museum. Inledningsvis redogjorde intendenten för museet Hans Emil Larsson för dess uppkomst och utveckling och erinrade om att i byggnaden jämväl anordnats flera flitigt besökta tillfälliga utställningar. Sedan togos museets olika afdelningar i betraktande. Kl. 6 intogs en gemensam middag å Baltiska utställningens hufvudrestaurant.

Torsdagen den 11 juni 1914. Kl. 10 f. m. sammanträdde Svenska fornminnesföreningen i Malmö Museum under f. d. riksantikvarien Montelii ordförandeskap. Han erinrade om att nu 45 år förflutit, sedan föreningen stiftats, och redogjorde i korthet för dess verksamhet under de gångna åren. Lands-höfding greffe Robert De la Gardie valdes till mötets ordförande och riksantikvarien O. Montelius till dess vice ordförande.

Sammanträdet blef mycket kort, ty samtliga skulle deltaga i öppnandet af utställningen af äldre kyrklig konst från Skåne, som ägde rum i Realskolans aula. Hit samlades representanter för Malmö län och stad och för

baltiska utställningen, vetenskapsmän från Lund och ett par danska museimän, Nationalmusei anden Afdelings direktör doktor M. Makkeprang och det danska Folkemuseets inspektör Jörgen Olrik, samt naturligtvis Svenska fornminnesföreningens medlemmar.

Efter ankomsten af prins Eugen besteg landshöfding De la Gardie, utställningens hedersordförande, talarstolen. Han yttrade därvid bland annat

»Af mångahanda art äro de klenoder, som lämnats oss i arf, af både andlig och materiell art; men äfven om dessa senare gäller det ofta, att de ha liksom förfinats genom generationers ömma omvårdnad. I alldeles särskild grad är detta fallet med åtskilliga af våra kyrkliga föremål. Med den vördnad, som samlades kring kultens synliga medel, var det helt naturligt, att den äldre tidens konstnär i deras framställande nedlade icke blott sin längst drifna färdighet utan också sin själs värme, hela innehållet af sin lifsuppfattning. Äfven där tekniken kunde vara enkel och ofullkomlig, blefvo de därför något själfullt och helt. Men i tusental och åter tusental kan man räkna hvad som under tidernas lopp frambragtes med verkligt mästerskap och till all lycka har det mesta här af blifvit väl bevaradt till våra tider.

Efter det föredöme som lämnats från Strängnäs och Hudiksvall ha vi nu sökt att här sammanföra åtskilligt af det bästa, och vi drista förmena att härigenom skall lämnas en god, samlad bild af Skånes äldre kyrkliga konst. Tanken på en sådan utställning i Malmö uppstod i samband med allt det öfriga, som till denna sommar planlagts i Malmö, och sin realitet fick den främst genom den villighet, ja nitälskan, som biskopen öfver Lunds stift lade i dagen för denna sak. Biskop Billings cirkulär till stiftets prästerskap är i själfva verket utgångspunkten för det arbete som sedan verkstälts och som dessför utan skulle sväfvat i luften eller varit alldeles ogörligt. Men i detsamma ha många krafter sedan samverkat och jag känner mig manad att på denna plats offentligen först frambära ett hjärtligt tack till stiftets kyrkoherdar och församlingar, och särskildt kyrkoherde Tynell, hvilka med sådan beredvillighet svarat på biskopens upprop.»

Sedan omnämnde talaren alla de, som medverkat till utställningens lyckliga fullbordande, och tackade dem för deras arbete. Såsom den vetenskaplige ledaren nämndes särskildt docenten dr Otto Rydbeck, Lund.

»Så står utställningen nu färdig, lämnande oss alla, som känna sambandet med fädren och med de gångna släktleden, tillfälle att se en del af deras kultur och konst, den del helt säkert som låg deras hjärta närmast, och därigenom att stärka den pietet för det framfarna goda, som ligger på djupet af hvarje sund människosjäl. Vårt hopp är, att utställningen af äldre kyrklig konst skall väcka och öka sinnet för våra kyrkors yttre och inre skönhet och hos alla, och helst hos de unga som snart skola taga arvet efter oss, skapa

förståelse af, hvilka skatter våra kyrkor äga och hur viktigt det är att taga vara på dem, icke genom att gömma dem undan för människors blickar utan genom att alltjämt göra dem, så att säga, till en del af templet själf. Här af skall skapas en kärlek till kyrklig konst, som snart skall bära rikliga frukter i kyrkornas förskönande och i sin mån bidraga till den pietas, som är rikenas styrka.»

Därefter anhöll landshöfdingen att prins Eugen täcktes förklara utställningen öppnad.

Prins Eugen gjorde detta med följande tal:

»Med största glädje har jag efterkommit en vänlig anmodan att öfvervara invigningen af denna utställning. Jag gjorde det med alldeles särskildt intresse, då jag är öfvertygad om, att en djupare insikt om vår kyrkliga dekorativa konst kan underlätta förståelse af vår egen tids dekorativa sträfvanden och sökande efter en dekorativ stil. Många analogier finnas ju, om de också ej vid ett flyktigt betraktande genast falla i ögonen.

Det är rika konstskatter vi äga i våra gamla kyrkor, och det är klart, att Skåne med sin höga gamla kultur skall vara särskildt lyckligt lottadt i detta hänseende. De utställningar af kyrklig konst, som under de senaste åren anordnats i olika delar af landet ha mer än något annat öppnat våra ögon för hvilket dyrbart arf vi här fått att vårda, men det närmare studium, som dessa utställningar medgifva visa också, att denna gamla konst är en ömtålig vara som måste handhafvas med försynthet och varsamhet för att ej förfaras, och man kan ofta göra den iakttagelsen att märkena efter tidens hårdhändta framfart äro mindre störande än restauratorns aldrig så skickliga ingrepp för att återställa ett föremål i dess ursprungliga skick. Må man nöja sig med att *ordna och sammanfoga* — därtill kräfves både kunskaper och omdöme — *men låta gammalt synas gammalt och nytt synas nytt*.

Till sist ber jag få uttala den önskan, att af de skaror, som säkert komma att i sommar strömma här förbi, många och särskildt många af Skånes egna innebyggare må finna vägen till denna utställning för att se, att Skåne i sina talrika hvita kyrkor äger kulturvärden, som de böra lära känna, och som det gäller för dem att vårda och hålla i ära.»

Professor Wrangel höll därefter ett öfversiktligt föredrag om *Baltisk konst under medeltiden*.

En del af åhörarna gingo därefter till utställningen i gymnastikhuset för att under ledning af docenten Otto Rydbeck, som ordnat densamma, taga den i närmare skärskådande. För dem, som skulle vara med i den andra vandringen genom utställningen, föreläste doc. E. W. von Sydow om *Jätten Hymes bägere*.

Efter doc. v. Sydows föredrag besökte hans åhörare den kyrkliga utställningen. Sedan samlades man till lunch i Kungsparken, i hvilken äfven prins Eugen deltog.

Eftermiddagens möte hölls under landshöfding Robert De la Gardies ordförandeskap i Arbetarföreningens lokal.

Riksantikvariern Montelius inledde sammanträdet med ett föredrag om *Skånsk konstslöjd under första årtusendet efter Kristi födelse*. Efter detta redogjorde antikvariern Ture Arne för *Skånska silfverfynd från vikingatiden*. Skåne är näst Gottland af alla svenska landskap rikast på silfverfynd från vikingatiden. I regeln ha dessa fynd gjorts under formen af skatt- eller depåfynd. De förekomma väsentl'gen uteslutande längs kusten från Houf och Kullaberg i nordväst, till Villands härad nordöst. Inne i landskapet finnas blott få fynd, såsom de från Hurva i Espinge sn (1000-talet) och Holmsö i Ousby sn (c:a 950). De skånska fynden visa släktskap med dem från Danmark. Man kan i fynden skilja mellan föremål af inhemskt arbete och sådana af västligt eller östligt ursprung. De västliga inflytelserna äro i Skåne starkare än de östliga — detta i motsats till förhållandet på Gottland. Till antalet äro fynden några och 40, däraf 25 med mynt, vanligen så talrika, att de bilda fyndets hufvudmassa.

Af nordiskt ursprung äro först och främst *torshamrarna*. Minst 6 större sådana äro kända från Skåne, flera än från någon annan svensk provins. (Inalles äro 16 à 17 torshammare af silfver kända, förutom ett fynd af en mängd små silfverhammare på en kedja från Gårdby på Öland, förvarad i Göteborgs Museum.) De skånska härröra från Pålstorp i Raus, Assartorp i Vemmenhög, Bräcke i Brundby, Sandby kyrkbacke (2 ex.), Gersnäs samt slutligen en obekant fyndort. Bruket af torshammare synes förskrifva sig från 900-talet. Då redan omkring 900 små silfverkors uppträda i grafvar på Björkö, är det möjligt, att dessa kristna amuletter gifvit stöten till användningen af silfvertorshamrarna. Äfven eldståls efterbildningar i silfver, använda som amuletter, påträffas i fynden.

Af nordisk härstamning äro äfven de treflikiga spännena af silfver. Dylika äro kända från Ö. Herrestad, Gössarp i Väsby, Lackalänga, Heljarp i Tofta och Filborna vid Helsingborg. De synas af medföljande myntfynd att döma, härröra från 800-talet och början af 900-talet. Västerländska inflytelser göra sig emellertid kännbara i det bladverk, som pryder dessa spännena, vidare å en del ringspännena med knoppar samt en silfverskål. Karolingiska mynt äro funna vid Heljarp i Tofta sn, Kabbarp i Tottarp sn, engelska och tyska mynt på ett dussin orter.

I sex fynd finnas öfvervägande kufiska mynt. Några fragment af halfmånformiga silfverhängsmycken och ett förgylldt silfverhängsmycke i hjärtform

med bladmotiv härstamma österifrån och tillhöra 900-talet eller början af 1000-talet.

Fröken Louise Hagberg framlade därefter några resultat af studier i sin rika materialsamling om *Käpp och krycka och kryckeståt*.

Klockan 6 e. m. samlades mötesdeltagarna till ett besök i *S. Petri kyrka*, Malmö medeltida stadskyrka. Domkyrkoarkitekten Theodor Wählin demonstrerade templet, som nu efter slutade renoveringsarbeten åter öppnats för gudstjänster.

På aftonen hade styrelsen för Malmö museum inbjudit medlemmar af museiföreningen, af fornminnesföreningen, kommitterade för utställningen af äldre kyrklig konst, pressen m. fl. till sexa i hotell Savoys festvåning, som därmed för första gången togs i bruk. Konsul Sederholm hälsade de närvarande välkomna och intendenten H. E. Larsson framförde i ett intressant anförande stadens och museistyrelsens hälsning. Härpå svarade riksantikvarien Montelius med en skål för Malmö Museum och det samhälle som vuxit upp på en så urgammal ort. För damerna talade häradschefen Hommerberg och slutligen aftackade riksantikvarien Montelius värdarna.

På supén följde ett animeradt samkväm.

Fredagen den 12 juni 1914. På morgonen möttes man till en kort visit i Lund. Under senaste månader hade under Kulturhistoriska Museets ledning blottats den del af *S. Maria minor*, som låg på den Gleerupska tomten. För några år sedan hade vid grundgräfnings på närmast söder om belägna tomt kyrkans södra hälft kommit i dagen och senare öfverflyttats till nyssnämnda museums trädgård. Där hade också lämningar af en ytterst intressant, tidig medeltida träbyggnad påträffats. Intendenten G. Karlin demonstrerade ruinen och nämnde de viktigaste fakta till platsens historia. Därvid berörde han särskildt en del i kyrkgolfvet funna grafvar.

Så åter till Malmö. Närmast gällde besöket *Malmö hus*. Intendenten H. E. Larsson hade öfvertagit ciceronskapet genom det gamla slottet, som på grund af dess nuvarande användning som fängelse mycket sällan får skådas af profana ögon. Själfva slottsholmen, fästets centrala del, begränsas på 3 sidor af en hög åt båda sidor skarpt stupande vall. På den fjärde sidan ligger det smala höga stenhuset, såväl de förra som det senare byggda vid 1500-talets midt. Bredvid denna ö ligga andra med grafvar omgifna mindre öar, där ekonomibyggnaderna varit förlagda. Till 1500-tals-befästningen hörde äfven de båda af tegel uppförda rondellerna, med hvilkas kanoner man en gång kunnat bestryka 3 sidor af slottsholmen.

Lunchen intogs därefter i restaurant Tunneln nära S. Petri kyrka. Under

de medeltida hvalfven lät man sig väl smaka ett smörgåsbord, som demonstrativt påminde om, i hvilket landskap man befann sig.

Eftermiddagens sammanträde hölls i utställningen af äldre kyrklig konst från Skåne. Förste talare var professor Ewert Wrangel. Han demonstrerade därvid det här upphängda gamla *altarskåpet från Lunds domkyrka* och föreläste i sammanhang härmed om en grupp lübeckska altarskåp. Han påvisade därvid, att altarskåpet från Lund har många kamrater såväl i södra Sverige som framförallt i Nordtyskland. Alla bilda en grupp för sig och tyckas ha utgått från en och samma verkstad i Lübeck. Skåpet är byggt i strängt horisontal stil med ett mittparti föreställande förbedjerskan hos Sonen, jungfru Maria och Kristus, och med tvenne rader figurer på flyglarna. Äfven utpekade tal. ej mindre än fjorton figurer af skåpets fyrtio, som blifvit tillsatta långt senare och hämtats från olika håll.

Därefter redogjorde domkyrkoarkitekten Th. Wählin för *Horologium mirabile lundense*, Lunds domkyrkas gamla konstur, från hvilket tvenne gamla urtaflor voro upphängda på utställningen. Talaren erinrade om de fall, där uret omtalas i äldre skrifter, de äldsta från 1400-talets början. Han genomgick de olika detaljerna, som funnos kvar, och förklarade den uppgift de en gång ägt. Till jämförelse hade han låtit dels utföra en modell af den öfre urtaflan med sina visare, dels ett rekonstruktionsförslag i gips. Å detta kunde man se att taflorna suttit öfver hvarandra. Mellan dem hade funnits en Mariabild, inför hvilken vid hvarje full timma några figurer framträdte ur väggen och bugat sig samt sedan försvunnit i en annan dörr. Uret ansåg talaren ha uppbyggt under 1300-talets senaste del. Det vore nu förslag å bane att åter uppsätta detsamma på lämplig plats i domkyrkan. Härom se Th. Wählin: *Lunds domkyrkas gamla konstur*, värdsamt memorial. Ur *Lunds domkyrkorådshandlingar*, Lund 1913.

Sista föredraget vid mötet hölls af amanuensen Andreas Lindblom. *En gottländsk glasmålarskola och dess förbindelser med tyskt-byzantinskt miniatyrmåleri*. Ett stort antal skioptikonbilder visades. Efter föredraget yttrade sig doktor S. Ambrosiani.

Till behandling upptogs frågan om hvar nästa sammarmöte skulle hållas. Riksantikvarien Salin föreslog, att man nästa gång skulle samlas i Kristianstad år 1916, då man i denna stad hoppades att vid denna tid vara i ordning med det nya museet. Som mötesplats för kommande år nämndes Uppsala, som då hade sin utställning, äfven om denna ej komme att erhålla så imponerande dimensioner som den baltiska i Malmö. Intet beslut fattades.

Ordföranden tackade till sist mötets föredragshållare samt frambar å föreningsarnas vägnar ett tack till värdarne, därvid särskildt nämnande intendenten Larsson och doc. Otto Rydbeck, den senare för det arbete han nedlagt på ordnandet af utställningen af äldre kyrklig konst från Skåne.

Den sista gemensamma måltiden intogs på »Kastellet» på den baltiska utställningen, där man mangrant samlats. Landshöfdingen grefve Robert De la Gardie deltog äfven i densamma. Öfliga skålar växlades och man önskade hvarandra väl mött till nästa sommarmöte.

Till mötet förelåg *Tärnö slott in memoriam* af Sune Ambrosiani, en redogörelse från det brunna slottet och dess vid eldsvådan förlorade konstsamlingar.

Några föredragshållare ha själfva refererat sina föreläsningar.

— a — i.

Litteratur.

Karl Erik Forsslund, *Hembygdsvård*. Stockholm 1914. 113 + 151 s. 8:o.

Då för icke längesedan verksamheten för hembygdsvård, d. v. s. för skydd af hembygdens värdefullare såväl natur- som forntids- och odlingsminnen, började vakna till klart medvetande i vårt land, var det ett namn, hvilket nog litet hvar, som intresserade sig för denna sak, genast kom att tänka på. Det var namnet på »Storgårdens» författare. Han borde vara den, som mer än någon vore ägnad att blifva denna idés apostel inom litteraturen. Och han lät icke länge vänta på sig. Han kom själfmant, drifven af entusiastisk kärlek för denna fosterländska rörelse, och han löste sin uppgift så som näppeligen någon mer än han förmått.

Karl Erik Forsslund är en man som ledes af en brinnande varm kärlek för hembygdens både natur och fornkultur. Inemot hälften af hans bok omfattas af undertiteln »naturskydd och nationalparker». Ehuru jag tillfullo inser vikten och betydelsen af att skydda vårt lands natur såväl i och för sig som i egenskap af miljö för bo och by, anser jag mig dock i denna korta anmälan i en kulturhistorisk tidskrift endast böra omnämna denna del. För att icke släppa ett kanske icke mer återkommande tillfälle ur händerna, må jag dock som hastigast framkasta ett par frågor. Borde icke i mellersta och södra Sverige en och annan gammal god asphage räddas för yxan? Om den intressanta och brokiga fågelfauna, som i en dylik kan äga sitt hemvist, finner man en trogen och liflig skildring i skissen »Aspar»